

Çocuklarla Yapılmış Olan Araştırmaların Etik Açısından İncelenmesi: İçerik Analizi*

Ethical Examination of Research Conducted with Children: A Content Analysis

Hasip Tekin, Pelin Pekince

Yazar Bilgileri	ÖZ
<p>Hasip Tekin Çocuk Gelişimi Uzmanı, hsptkn@gmail.com</p> <p>Pelin Pekince Dr. Öğr. Üyesi, Kırklareli Üniversitesi, Çocuk Gelişimi, pepinpekince@klu.edu.tr</p>	<p>Bu araştırmada, Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi veri tabanında 2014–2024 yılları arasında çocuklarla çalışılan ve “çocuk gelişimi” anahtar kelimesinin kullanıldığı lisansüstü tezlerin etik açıdan incelenmesi amaçlanmıştır. Çocukların katılımcı olduğu lisansüstü tezler, içerik analizi ve doküman incelemesi yöntemleriyle değerlendirilmiştir. İncelenen 829 lisansüstü tezdən 393’ü çocuklarla yapılmış olduğu ve yalnızca %2,29’unda “yüksek yarar-sıfır zarar” ilkesine vurgu yapıldığı belirlenmiştir. Çocuklarla çalışılan tezlerin %59,54’ünde aile onamı, %15,78’inde çocuk onamı alındığına ilişkin beyan bulunmaktadır. Etik kurul izni alındığına ilişkin beyan bulunan tezlerin oranı %72,76, etik uygunluk bildirim oranı ise %68,19 olarak belirlenmiştir. Ayrıca tezlerin %90,08’inde gizlilik ve mahremiyet ilkesine yer verilmiştir. Gizlilik ve mahremiyet ilkesine uyulmayan tezlerde çocukların resimlerinin ya da kişisel bilgilerinin yer aldığı tespit edilmiştir. Bu bulgular, temel etik ilkelerin çocuk katılımcılarla yürütülen araştırmalarda yeterince gözetilmediğini ortaya koymaktadır. Ancak çocukların araştırmalarda savunmasız bir grup olması, etik süreçlerin titizlikle planlanmasını gerekli kılmaktadır. Bu bağlamda çocuklarla yapılacak araştırmalarda etik kurul üyelerinin ve alan uzmanlarının rehberliğinde risklerin öngörülmesi ve çözüm yollarının belirlenmesi önerilmektedir. Araştırmacıların tezlerinde etik süreçlere dair detaylı bilgi sunmaları, şeffaflığı ve hesap verebilirliği artıracaktır.</p>
Makale Bilgileri	ABSTRACT
<p>Anahtar Kelimeler Çocuk gelişimi Araştırma etiği Çocuk katılımı Çocuk araştırmaları Etik ilkeler</p> <p>Keywords Child development Research ethics Child participation Child-focused research Ethical principles</p> <p>Makale Geçmişi Geliş: 13.08.2025 Kabul: 05.01.2026</p>	<p>This study aims to conduct an ethical analysis of postgraduate theses from the Higher Education Council National Thesis Center database (2014–2024) involving child participants and using the keyword “child development.” The theses were evaluated using content analysis and document review methods. It was determined that 393 of the 829 theses examined were conducted with children and only 2.29% of the theses emphasized the “high benefit–zero harm” principle. Parental consent was declared in 59.54% of the studies, while child assent was declared in merely 15.78%. The rate for theses stating ethics committee approval was 72.76%, with ethical compliance notifications at 68.19%. Although 90.08% of the theses addressed the principle of confidentiality and privacy, some violated it by including children’s photographs or personal information. These findings reveal that fundamental ethical principles are inadequately observed in research with child participants. However, as children constitute a vulnerable group, the meticulous planning of ethical processes is imperative. In this context, in the research with children, it is recommended to anticipate risks and formulate solutions under the guidance of ethics committee members and field experts. Detailed reporting of ethical processes by researchers in theses will enhance transparency and accountability.</p>
<p>*Bu çalışma, ikinci yazar danışmanlığında birinci yazar tarafından hazırlanan yüksek lisans tezinden üretilmiştir.</p>	

Giriş

Çocukları ve gelişim süreçlerini anlama çabası, geçmişten günümüze kadar hem çocuk gelişimi alanındaki hem de ilgili diğer bilim dallarındaki araştırmalara çocukların dâhil edilmesini beraberinde getirmiştir. Çocukların doğrudan veya dolaylı olarak yer aldıkları değerlendirme, izleme ve uygulama etkinliklerini içeren tüm bu araştırmaları ifade edecek şekilde “çocuklarla yapılan araştırmalar” ifadesi kullanılmaya başlanmıştır (Graham vd., 2013). Alanyazında çocuklarla yapılan araştırmalarda, araştırmacıların çocuğa yönelik farklı bakış açıları bulunduğu belirtilmektedir. Bu bakış açılarından biri çocukların genellikle araştırmaların “nesnesi” olarak görüldüğü geleneksel yaklaşımdır ve bu bakış açısında çocukların deneyimleri yetişkinlerin perspektifinden ele alınmaktadır. Çocuk merkezli yaklaşımlarda ise çocukların bireysel deneyimlerine odaklanılır ve çocuklar araştırmaların “öznesi” olarak konumlandırılır. Ancak son yıllarda çocukları sadece özne olarak değil, aynı zamanda sosyal aktörler ve hatta araştırmaların aktif katılımcıları olarak gören yaklaşımlar da gelişmektedir. Bu yaklaşımlar, çocukların kendi yaşamlarını şekillendirme yeteneklerine odaklanmakta ve araştırmalara değerli katkılar sunulabileceği görüşünü savunmaktadır (Christensen ve Prout, 2002; Kellett, 2005; Kunt-Bayramoğlu, 2024).

Çocukların araştırmalara aktif katılımı, yaşamlarını doğrudan etkileyen konulara dâhil olmalarını sağlamıştır. Bu durum araştırma bulgularının bilimsel değerini ve geçerliliğini önemli ölçüde arttırmaktadır (Greene ve Hill, 2005; Scott, 2008). Çocukların araştırmalara dâhil edilmesinin katkısı alanyazında kabul gördükçe, araştırmacıların bu süreçte dikkat etmesi gereken unsurlar da gündeme gelmiştir. Böylece çocukların dâhil olduğu araştırmalarda dikkat edilmesi gereken etik ilkelerin oluşturulması önem kazanmıştır (Smith, 2011). Bu etik ilkelerinin belirlenmesi konusunda yapıtaş olarak kabul edilen Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme (BM ÇHS, 1989) esas alınarak çocuklarla yapılacak araştırmalar için çeşitli etik kılavuz ve kodlar oluşturulmuştur.

Uluslararası Çocuk Merkezi tarafından yayınlanan Çocuklarla İlgili ve Çocukları İçeren Etik Araştırmalarda Gözetilecek Etik Kurallar (ERIC–The Ethical Research Involving Children) araştırmacılara, çocuklarla çalışırken dikkat etmeleri gereken etik ilkeler konusunda genel ve kapsayıcı bir belge olarak süreç boyunca yardımcı olmayı amaçlamaktadır. Bu belge çocukların insan olarak onurlarına, haklarına ve iyi olma hallerine saygılı, kaliteli etik araştırmalar yapılmasının ve desteklenmesinin ana ilke olarak benimsenmesini hedeflemektedir. Belgede çocukla çalışan her uzmanın içselleştirmesi gereken ilkeler tanımlanmış ve örneklerle açıklanmıştır (Graham vd., 2013). Benzer şekilde Erken Çocukluk Araştırmacıları için Etik Kodu (EECERA- Ethical Code For Early Childhood Researchers) çeşitli versiyonlar ile günümüzde kullanımı yaygın güncel etik kodları içeren bir diğer belgedir (Bertram vd., 2024). Her iki belgede de çocuklarla çalışırken dikkat edilmesi gereken

temel ilkeler; “yüksek yarar-sıfır zarar”, “bilgiye dayalı onay”, “özel yaşam gizliliği-mahremiyet”, “güçler dengesi ve çocuk katılımı” olarak ifade edilmektedir (Bertram vd., 2024; Graham vd., 2013).

Çocukların katılımcı olduğu bir araştırmada hem katılımcıların hem de toplumun yararını en üst düzeye çıkarmayı ve ortaya çıkabilecek zararları minimuma indirmeyi amaçlayan “yüksek yarar-sıfır zarar ilkesi” temel etik prensiplerden biridir (Graham vd., 2013). Ancak ilkenin gerektirdiği titiz risk yönetimi ihmal edildiğinde iyi niyetli uygulamalar dahi öngörülmeven olumsuz sonuçlar doğurabilmektedir. Çocukların araştırmalara katılımını teşvik ederken yaşanabilecek riskler üzerine yeterince düşünülmemesi, çocukları zarar ve istismara maruz bırakma riskiyle karşı karşıya getirebilir. Çocukların karşılaşabileceği riskler arasında; araştırmacının fiziksel zarar vermesi, çevreden gelebilecek olumsuz tepkiler ve sosyal araştırmalarda ortaya çıkabilecek sıkıntı, kaygı ve öz saygı kaybı bulunmaktadır. Bu nedenle, araştırma öncesinde zararlar ve faydalar analiz edilip süreçte dikkate alınması, araştırmaların etik değerini yükseltirken katılımcıların ve araştırmadan etkilenecek olanların haklarının korunması açısından gerekliliği vurgulanmıştır (Alderson ve Morrow, 2011; Graham vd., 2013; Kennan ve Dolan, 2017).

Bir diğer temel etik ilke olan ve İngilizcede “informed consent” kavramı olarak karşımıza çıkan kavram Türkçe alanyazında; “bilgiye dayalı onay” (Graham vd., 2013), “aydınlatılmış onam” (Dünya Tabipler Birliği, 2024) veya “bilgilendirilmiş onam” (Maçkalı, 2014) şeklinde kullanımları mevcuttur. Bilgiye dayalı onay, araştırmadaki tüm katılımcıların sürece, amaca, içeriğe ve oluşabilecek yarar-zararlara dair bilgilendirilmesini ifade etmektedir. Katılımcıların, araştırmaya baskı altında kalmadan gönüllülük esasına göre katılma, reddetme ve araştırmaya dâhil olduktan sonra da istedikleri zaman araştırmadan ayrılma hakları bulunması gerekmektedir. Bu belge, katılımcıların karar verme yeterliliğine sahip bireyler olarak görüldüğünü ve katılım için rızalarının alındığını ifade etmektedir (Bertram vd., 2024; Dünya Tabipler Birliği, 2024; Gemici vd., 2014; Graham vd., 2013; Maçkalı, 2014). Yetişkinlerden farklı olarak çocuklardan onay alınırken dikkat edilmesi gereken bir diğer husus ise gerçek anlamda katılımcı olmalarının sağlanmasıdır. Bu zorlama (manipülasyon) gibi göstermelik katılımdan uzak durulması ve gönüllülük esasına bağlı olarak diledikleri zaman ayrılma hakkının tanınarak onayın çocuğun gelişimine göre düzenlenmesi gerektiği şeklinde vurgulanmaktadır (Graham vd., 2013; Hart, 1997, s. 41; Sargeant ve Harcourt, 2012, s. 29; Somer-Ölmez, 2024, s. 192).

Çocukların katılımcı olduğu araştırmalarda, çocukların özel yaşamlarına ve mahremiyetlerine saygı duyulması ve bu konuda araştırmacının titizlik ile davranması temel etik ilkelerden bir diğeridir. Çocuklarla yapılan araştırmalarda gizliliğin sağlanması, çocukların kişisel verilerinin gizli tutulması, takma ad/rumuz kullanılması gerekmektedir. Bununla birlikte gizliliğin istisnaları da bulunmaktadır. Örneğin istismar gibi durumlarla karşılaşma durumlarının ilgili mercilere bildirilmesi etik sorumluluklar içinde tanımlanmaktadır (Graham vd., 2013; Hill, 2005, s. 75-77). Ayrıca bilgi teknolojilerindeki

gelişmelerle birlikte çocukların dijital verilerinin gizliliği de bedensel mahremiyet kadar önemli hâle gelmiş ve verilerin saklanması, depolanması ile imhasında etik hassasiyet gerektirmektedir (Hill, 2005, s.75). Bu nedenle her araştırmacının katılımcıların özelinde kendi araştırması üzerine etik düşünsel boyutunu inceleyip beyin fırtınası yapması etik açıdan önemlidir (Graham vd., 2013).

Temel etik ilkelerden bir diğeri çocuk katılımı ve güçler dengesidir. Çocuklar kendileri ile ilgili kararlar alınırken, özgürce görüşlerini ve düşüncelerini ifade etme hakkına sahiplerdir. BM ÇHS'nin 12. maddesinde yer alan bu hak katılım hakkı olarak tanımlanmakta ve çocuğun kendisini etkileyen tüm konularda özgürce düşüncesini belirtmesi ve görüşlerine gerekli ağırlığın verilmesini ifade etmektedir (Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi [BM ÇHK], 2009). Çocuklarla yürütülen araştırmalarda, süreç içerisinde çocukların gerçek anlamda katılımının sağlanmaması; onların yalnızca bir "veri" olarak ele alınmasına ve yetişkinlerin yönlendirmesiyle araştırmanın öznesi değil, nesnesi konumunda görülmelerine yol açmaktadır (Woodhead ve Faulkner, 2008). Çocuklarla araştırma yapılırken dikkat edilmesi gereken bir diğer husus araştırmacı-çocuk ilişkisinin nasıl konumlandırılacağı yani güçler dengesidir. Araştırmalarda güç dengesini sağlamak ve çocukların araştırmacının yanında kendilerini rahat hissederek katılımlarını desteklemek amacıyla "buz kırıcı" yöntemler olarak adlandırılan oyun, oyuncak, çocuk kitabı, kukla veya çizim gibi kısa ve ilgi çekici etkinliklerden yararlanılması güç dengesini sağlamaya yardımcı olacağı düşünülmektedir (Bertram vd., 2024; Graham vd., 2013; Koçak ve Çalık, 2024; Pekince, 2024, s. 222). Bu ilkelerin yanı sıra ülkemizde çocuklarla yapılan araştırmalara başlamadan önce etik kurul onayı alınması, araştırmacıların uyması gereken temel prosedürlere dendir. Türkiye'de Yükseköğretim Kurulu (YÖK, 2016) tarafından yayımlanan karar ile etik kurul işleyişi düzenlenmiş ve bu onayın alınması yönetmelikle zorunlu hale getirilmiştir. Alanyazın incelemesi, etik kurulun araştırmacılara rehberlik etmesi ve farklı uzmanlardan görüş alınarak çalışmaların onaylanmasının önemine dair genel bir fikir birliği olduğunu göstermektedir (Sommer-Ölmez, 2024).

Çocuklarla çalışan araştırmacıların dikkat etmesi gereken etik ilkelerin tanımlanması ve bir yol haritasının oluşturulmaya ilişkin mevcut belgelere rağmen (Bertram vd., 2024; Graham vd., 2013) alanyazında çocuğun gelişimini, güvenliğini ve haklarının gözetilmediği yanlış uygulamalara ilişkin araştırmalar bulunduğu görülmektedir (Arslankoç, 2021; Çakmak, 2018). Ancak ulusal alanyazında "çocuk gelişimi" alanında yapılan ve çocukların katılımcı olduğu araştırmaları etik ilkeler dâhilinde detaylı şekilde ele alan çalışmalara rastlanılmamıştır. Bu araştırmanın amacı, 2014-2024 yılları arasında YÖK Ulusal Tez Merkezi veri tabanında yer alan ve çocuklarla yürütülen "çocuk gelişimi" alanındaki lisansüstü tezleri etik ilkeler açısından incelemektir. Bu doğrultuda çalışma, ulusal alanyazında çocuklarla yapılan araştırmalarda etik ilkelere uyum düzeyinin belirlenmesine ve konuya ilişkin farkındalık oluşturulmasına katkı sağlamayı hedeflemektedir.

Yöntem

Bu araştırmada, YÖK Ulusal Tez Merkezi'nde "çocuk gelişimi" anahtar kelimesi bulunan ve çocukların katılımcı olduğu lisansüstü tezler etik açıdan incelenmiştir.

Araştırmanın Deseni

Araştırma, nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması deseninde yürütülmüştür. Nitel araştırmalar, bireylerin toplumsal ve insani olgulara atfettikleri anlamları analiz etmeye, gözlemlenemeyen değişkenleri belirlemeye ve bu süreçte dünyayı dönüştüren bir dizi yorumlayıcı materyal ve yaklaşım kullanarak kapsamlı bir anlayış sunmaya odaklanmaktadır. Durum çalışmaları ise özellikle değerlendirme süreçleri gibi birçok alanda kullanılan, araştırmacının bir programı, durumu, eylemi ya da süreci derinlemesine analiz ettiği araştırma desendir (Creswell, 2013). Bu araştırmada incelenen "durum", 2014-2024 yılları arasında çocuklarla yürütülen lisansüstü tezlerin etik ilkelere ne ölçüde uyduğudur. Bu nedenle araştırmanın veri kaynağı lisansüstü tezlerden oluştuğundan veri toplama yöntemi olarak doküman incelemesi kullanılmıştır. Doküman incelemesi ile elde edilen veriler ise içerik analizi süreciyle sistematik biçimde çözümlenmiştir. İçerik analizi, araştırmacının bir iletişim kaynağındaki içeriğin ayrıntılı bir şekilde incelenmesine ve keşfedilmesine olanak sağlar (Neuman, 2014, s. 466).

Çalışma Grubu

Araştırmanın evrenini, YÖK Ulusal Tez Merkezi veri tabanında bulunan ve "çocuk gelişimi" anahtar kelimesini içeren tezler oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini, YÖK Ulusal Tez Merkezi veri tabanında 2014-2024 yılları dâhil olmak üzere bu yıllar arasında yapılan, konu kriterinde "çocuk gelişimi" anahtar kelimesinin kullanıldığı, erişime açık olan ve çalışma grubunun çocuklar olduğu lisansüstü tezler oluşturmaktadır. "Çocuk gelişimi" anahtar kelimesi genel ve gelişmiş aramada tüm alanlar seçilerek taranmıştır ve zaman dilimi 2014-2024 yıllarıyla sınırlandırılmıştır. Bu taramalar sonucunda toplam 829 lisansüstü teze ulaşılmış, bunlardan 393'ünün katılımcılarının çocuklar olduğu belirlenmiştir. Araştırma kriterlerine göre incelenen tüm tezlerin dâhil edilme ve dâhil edilmeme nedenlerine ilişkin bilgiler Tablo 1'de yer almaktadır.

Tablo 1. İncelenen Tüm Tezlerin Dâhil Edilme ve Dâhil Edilmeme Nedenleri

	<i>Çalışma Grubu Çocuklar</i>	<i>Çalışma Grubu Yetişkinler</i>	<i>Doküman İncelemesi</i>	<i>Uygulama ve Tasarım</i>	<i>Erişime Kapalı</i>	<i>Çalışma Grubu Hayvanlar</i>
Dâhil Edilen	393	0	0	0	0	0
Dâhil Edilmeyen	0	282	138	13	2	1
<i>Genel Toplam</i>	393	282	138	13	2	1

Tablo 1’de 2014-2024 yılları arasında YÖK Tez’de “çocuk gelişimi” anahtar kelimesiyle yayınlanan tüm tezlerin sayısal verilerine yer verilmiştir. Araştırmaya, çalışma grubu çocuklardan oluşan kategoride yer alan toplam 393 lisansüstü tez dâhil edilmiştir. Dâhil edilmeyen verilerin dışlanma nedenleri arasında; çalışma grubunun yetişkinlerden oluşması, yayının doküman incelemesi olması, uygulama ve tasarım şeklinde yayımlanması, erişime kapalı olması ve çalışma grubunun hayvanlardan oluşması bulunmaktadır.

Çalışmaya dâhil edilen 393 lisansüstü tezin enstitülere göre dağılımına Tablo 2’de yer verilmiştir. Tablo 2’de görüldüğü üzere tezlerin çoğu sosyal bilimler ve eğitim bilimleri enstitülerinde yoğunlaşmaktadır.

Tablo 2. Araştırmaya Dâhil Edilen Tezlerin Bulunduğu Enstitüye Göre Dağılımı

<i>Enstitü Adı</i>	<i>Tez Sayısı</i>
Sosyal Bilimleri Enstitüsü	119
Eğitim Bilimleri Enstitüsü	88
Sağlık Bilimleri Enstitüsü	88
Tıp ve Diş Hekimliği Fakülteleri ve Hastaneler	46
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü	35
Mühendislik ve Fen Bilimleri Enstitüsü	13
Güzel Sanatlar Enstitüsü	3
Güvenlik Bilimleri Enstitüsü	1
Genel Toplam	393

Araştırmaya dâhil edilen 393 lisansüstü tezin çalışma grubunun gelişimsel dönemlerine ilişkin sayısal verilere Tablo 3’te yer verilmiştir.

Tablo 3. Araştırmaya Dâhil Edilen Tezlerin Çalışma Grubunun Yaş Grubuna Göre Dağılımı

<i>Yaş Grupları ve Dönemler</i>				
<i>Bebeklik (0-2 yaş)</i>	<i>Erken Çocukluk (2-6 yaş)</i>	<i>Orta ve İlk Çocukluk (6-11 yaş)</i>	<i>Ergenlik (12-18 yaş)</i>	<i>Tez Sayısı</i>
✓				41
	✓			152
		✓		46
			✓	33
✓	✓			35
		✓	✓	43
✓	✓	✓		2
	✓	✓	✓	13
	✓	✓		21
✓	✓	✓	✓	7
✓				41
	✓			152
Genel Toplam				393

Tablo 3’te araştırmaya dâhil edilen 393 lisansüstü tezin çalışma grubundaki çocukların gelişim dönemlerine göre sayısal dağılımı incelenmiştir. Yayınlanan 393 tezdən 41 tanesi bebeklik dönemindeki (0–2 yaş), 152 tanesi erken çocukluk dönemindeki (2–6 yaş), 46 tanesi orta ve ilk çocukluk dönemindeki

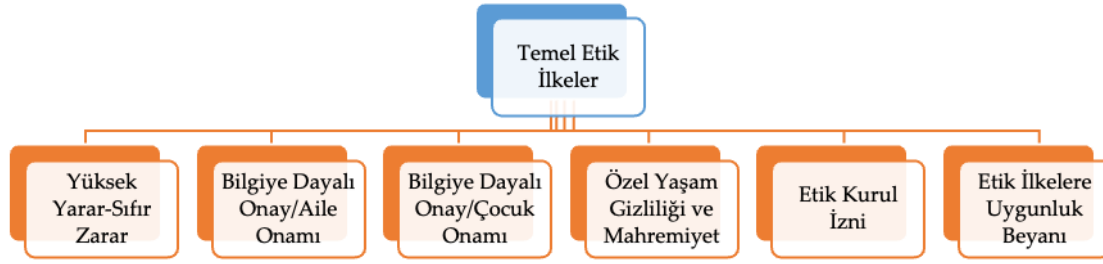
(6–11 yaş) ve 33 tanesi ergenlik dönemindeki (12–18 yaş) çocuklarla yürütülmüştür. Bazı tezlerde, çalışma grubu birden fazla dönemi kapsamaktadır.

Veri Toplama Araçları

YÖK Ulusal Tez Merkezi veri tabanında 2014-2024 yılları dâhil olmak üzere bu yıllar arasında yapılan “çocuk gelişimi” anahtar kelimesinin kullanıldığı lisansüstü tezler <https://tez.yok.gov.tr/> adresinden erişilerek toplanmıştır. Veri toplama süreci devam ederken, YÖK Ulusal Tez Merkezinin lisansüstü tezlerini internet sayfasına yüklenmesi ve yürütülen resmi işlemler nedeniyle tez sayısında artış olduğu görülmüştür. Bu nedenle, ilk taramanın ardından verileri güncellemek amacıyla 2025 yılının Mayıs ayında YÖK Ulusal Tez Merkezi tekrar taranmış ve elde edilen en güncel veriler esas alınmıştır.

Verilerin Analizi

Araştırmanın verileri içerik analizi kullanılarak analiz edilmiştir. İçerik analizi, metinlerin, dokümanların sembolik içeriğini sistematik ve objektif bir şekilde inceleyerek anlamları, mesajları veya temaları ortaya çıkaran ve çeşitli disiplinlerde kullanılan bir analiz etme tekniğidir (Neuman, 2014, s. 466). İçerik analiziyle elde edilen veriler, belirlenen kategoriler doğrultusunda sınıflandırılarak kavramların ve ilişkilerin derinlemesine incelenmesini hedeflemiştir. Çalışmamıza dâhil edilen tezler incelenirken etik süreçler kategorilere göre incelenmiştir. Bu kategoriler; ERIC ve EECERA belgelerinde yer alan ve çocuklarla çalışırken dikkat edilmesi gereken etik ilkeler temel alınarak oluşturulmuştur ve “yüksek yarar-sıfır zarar ilkesi, bilgiye dayalı onay/aileden alınan onam, bilgiye dayalı onay/çocuktan alınan onam ve özel yaşam gizliliği ve mahremiyet” olarak belirlenmiştir. Bu dört kategori, ERIC ve EECERA belgelerinde uluslararası düzeyde kabul görmüş ortak, zorunlu ve temel etik ilkeleri temsil etmektedir. Bu belgelerde yer alan “katılımcıya ödeme veya tazminat” kategorisi ise araştırma kapsamına dâhil edilmemiştir. İncelenen tezlerde de biri hariç hiçbirinde katılımcılara yapılan ödeme ile ilgili bir beyana rastlanmamıştır; ödeme yapılan tek çalışma, yurtdışındaki katılımcıları içeren tezdır. Ülkemizdeki ilgili yönetmelikler incelendiğinde ise katılımcılara ödeme yapılmasının yasak olduğu, yalnızca katılıma bağlı zorunlu masrafların karşılanmasına izin verildiği görülmektedir. Bu doğrultuda özellikle çocuklara yönelik araştırmalarda, çocuk ya da velilerine masraf karşılaması dışında herhangi bir teşvik veya mali teklif sunulmasına izin verilmemektedir (Bertram vd., 2024; Graham vd., 2013; Sağlık Bakanlığı, 2019). Ayrıca tezlerin etik kurul komisyon izni, etik ilkelere uygunluk beyanı da incelenmiştir. Şekil 1’de görselleştirilen kategoriler incelenirken tezlerin içerikleri, tezlerde yer alan beyanlar ve ekler kısmı ayrıntılı olarak incelenmiştir.

Şekil 1. Temel etik ilke kategorileri

Yüksek yarar-sıfır zarar ilkesine incelenirken öncelikle araştırmadaki beyanlar esas alınmıştır. Tezlerin içeriğinde doğrudan bu ilkeye uyulduğu belirtilmesi durumunda bu ilke var kabul edilmiştir. Aile ve çocuk onamının, etik kurul izninin alınıp alınmadığı, etik ilkelere uygunluk beyanına ilişkin bilgiler de yazarların beyanı esas alınarak incelenmiştir. Öncelikle tezlerin içerik kısmında bilgilendirilmiş onama ilişkin bir beyan aranmış, yöntem bölümü, etik ilkeler başlığı ve tezlerin ekler kısmı taranmıştır. Gizlilik ve mahremiyet ilkesinde ise tezin içeriğinde ve ekler kısmında, çocukların kimlik bilgilerinin açıkça belirtilmesi veya fotoğraflarının anonimleştirilmemesi gibi kişisel bilgilerin olup olmadığına ilişkin incelemeler yapılmıştır.

Araştırmanın planlama aşamasında öncelikle etik kurul izni alınmıştır. Etik kurul izni alındıktan sonra verilerin analizi yapılırken, farklı perspektiflerden elde edilen verilerin birbiriyle tutarlılığını değerlendirmeyi ve böylece sonuçların güvenilirliğini arttırmak amacıyla araştırmacı üçgenlemesi yapılmıştır (Creswell, 2013). Araştırmacı üçgenlemesi kapsamında incelenen tezlerden rastgele seçilerek başka bir alan uzmanı tarafından belirlenen kategorilere göre incelenmesi istenmiştir ve verilerin analizinde fikir birliğine varılmıştır. Ayrıca araştırmaya dâhil edilen ve etik ilkelere uyulmadığına ilişkin örnek teşkil eden tezlere dolaylı yer verilmiş böylece etiketleme yapılmamıştır.

Bulgular

YÖK Tez’de 2014-2024 yılları arasında “çocuk gelişimi” anahtar kelimesi genel ve gelişmiş aramada tüm alanlar seçilerek taranmıştır. Bu taramalar sonucunda katılımcılarının çocuklar olduğu lisansüstü tezler araştırmaya dâhil edilmiştir. Araştırmaya dâhil edilen lisansüstü tezlerde yüksek yarar-sıfır zarar ilkesine ilişkin beyanın bulunmasına ve çalışma grubundaki çocukların gelişimsel dönemlere göre dağılımına ilişkin sayısal verilere Tablo 5’te yer verilmiştir.

Tablo 5. Yüksek Yarar-Sıfır Zarar İlkesi Kategorisi

Yaş Grupları	Var	Yok	Toplam
Bebeklik (0-2)	1	40	41
Bebeklik (0-2)+Erken Çocukluk (2-6)	0	35	35
Bebeklik (0-2)+Erken Çocukluk (2-6)+Orta ve İlk Çocukluk (6-11)	0	2	2
Bebeklik (0-2)+Erken Çocukluk (2-6)+Orta ve İlk Çocukluk (6-11)+ Ergenlik (12-18)	0	7	7
Ergenlik (12-18)	0	33	33
Erken Çocukluk (2-6)	4	148	152

Erken Çocukluk (2-6)+Orta ve İlk Çocukluk (6-11)	1	20	21
Erken Çocukluk (2-6)+Orta ve İlk Çocukluk (6-11)+Ergenlik (12-18)	0	13	13
Orta ve İlk Çocukluk (6-11)	1	45	46
Orta ve İlk Çocukluk (6-11)+Ergenlik (12-18)	2	41	43
Genel Toplam	9	384	393
Genel Yüzde	%2,29	%97,71	%100

Tablo 5'te yer alan yüksek yarar-sıfır zarar ilkesi kategorisi incelendiğinde çocukların dâhil olduğu 393 lisansüstü tezde %97,71 oranında yüksek yarar-sıfır zarar ilkesine ilişkin bir beyanda bulunmadığı tespit edilmiştir. Yüksek yarar-sıfır zarar ilkesine ilişkin beyan bulunan tezler incelendiğinde çalışma grubunun çoğunlukla erken çocukluk (2-6) dönemi olduğu görülmektedir.

Araştırmaya dâhil edilen lisansüstü tezlerde ailenin gönüllülüğü/onamına ilişkin beyana yer verilmesi ve çalışma grubundaki çocukların gelişimsel dönemlerine göre dağılımı Tablo 6'da incelenmiştir.

Tablo 6. Bilgiye Dayalı Onay/Aile Onamı Kategorisi

<i>Yaş Grupları</i>	<i>Var</i>	<i>Yok</i>	<i>Toplam</i>
Bebeklik (0-2)	35	6	41
Bebeklik (0-2)+Erken Çocukluk (2-6)	30	5	35
Bebeklik (0-2)+Erken Çocukluk (2-6)+Orta ve İlk Çocukluk (6-11)	1	1	2
Bebeklik (0-2)+Erken Çocukluk (2-6)+Orta ve İlk Çocukluk (6-11)+Ergenlik (12-18)	0	7	7
Ergenlik (12-18)	12	21	33
Erken Çocukluk (2-6)	90	62	152
Erken Çocukluk (2-6)+Orta ve İlk Çocukluk (6-11)	16	5	21
Erken Çocukluk (2-6)+Orta ve İlk Çocukluk (6-11)+Ergenlik (12-18)	9	4	13
Orta ve İlk Çocukluk (6-11)	21	25	46
Orta ve İlk Çocukluk (6-11)+Ergenlik (12-18)	20	23	43
Genel Toplam	234	159	393
Genel Yüzde	%59,54	%40,46	%100

Tablo 6'da yer alan bilgiye dayalı onay/aile onamı kategorisi incelendiğinde 393 lisansüstü tezin %59,54'ünde aile onamına ilişkin beyanın bulunduğu tespit edilmiştir. Aile onamının en yüksek sayıda alındığı çalışma grubunun, erken çocukluk (2-6) döneminden çocukların dâhil edildiği lisansüstü tezlerde olduğu görülmüştür.

Araştırmaya dâhil edilen tezlerde çocuğun gönüllülüğü/onamına ilişkin beyana yer verilmesi ve çalışma grubundaki çocukların gelişimsel dönemlerine göre dağılımı Tablo 7'de incelenmiştir.

Tablo 7'de yer alan bilgiye dayalı onay/çocuk onamı kategorisi incelendiğinde 393 lisansüstü tezin %84,23'ünde çocuk onamının alındığına ilişkin bir beyanın bulunmadığı tespit edilmiştir. Çocuklardan onam alındığına ilişkin beyan olduğu belirlenen lisansüstü tezlerin oranı ise %15,78'dir ve en fazla çocuk onamının alındığı dönemin Orta ve İlk Çocukluk (6-11)+Ergenlik (12-18) yaş grubunun

olduğu görülmektedir. İncelenen lisansüstü tezlerde çoğunlukla çocuk onamına ilişkin bir ibareye rastlanmadığı görülmüştür.

Tablo 7. Bilgiye Dayalı Onay/Çocuk Onamı Kategorisi

<i>Yaş Grupları</i>	<i>Var</i>	<i>Yok</i>	<i>Toplam</i>
Bebeklik (0-2)	1	40	41
Bebeklik (0-2)+Erken Çocukluk (2-6)	1	34	35
Bebeklik (0-2)+Erken Çocukluk (2-6)+Orta ve İlk Çocukluk (6-11)	0	2	2
Bebeklik (0-2)+Erken Çocukluk (2-6)+Orta ve İlk Çocukluk (6-11)+Ergenlik (12-18)	0	7	7
Ergenlik (12-18)	13	20	33
Erken Çocukluk (2-6)	13	139	152
Erken Çocukluk (2-6)+Orta ve İlk Çocukluk (6-11)	6	15	21
Erken Çocukluk (2-6)+Orta ve İlk Çocukluk (6-11)+Ergenlik (12-18)	6	7	13
Orta ve İlk Çocukluk (6-11)	6	40	46
Orta ve İlk Çocukluk (6-11)+Ergenlik (12-18)	16	27	43
Genel Toplam	62	331	393
Genel Yüzde	%15,78	%84,23	%100

Araştırmaya dâhil edilen tezlerde özel yaşam gizliliği ve mahremiyet ilkesine uyulup uyulmadığı ve çalışma grubunun gelişimsel dönemlere göre sayısal verisi Tablo 8’de incelenmiştir.

Tablo 8. Özel Yaşam Gizliliği ve Mahremiyet İlkesi Kategorisi

<i>Yaş Grupları</i>	<i>Var</i>	<i>Yok</i>	<i>Toplam</i>
Bebeklik (0-2)	37	4	41
Bebeklik (0-2)+Erken Çocukluk (2-6)	34	1	35
Bebeklik (0-2)+Erken Çocukluk (2-6)+Orta ve İlk Çocukluk (6-11)	2	0	2
Bebeklik (0-2)+Erken Çocukluk (2-6)+Orta ve İlk Çocukluk (6-11)+Ergenlik (12-18)	7	0	7
Ergenlik (12-18)	30	3	33
Erken Çocukluk (2-6)	136	16	152
Erken Çocukluk (2-6)+Orta ve İlk Çocukluk (6-11)	19	2	21
Erken Çocukluk (2-6)+Orta ve İlk Çocukluk (6-11)+Ergenlik (12-18)	11	2	13
Orta ve İlk Çocukluk (6-11)	39	7	46
Orta ve İlk Çocukluk (6-11)+Ergenlik (12-18)	39	4	43
Genel Toplam	354	39	393
Genel Yüzde	%90,08	%9,92	%100

Tablo 8’de yer alan özel yaşam gizliliği ve mahremiyet ilkesi kategorisi incelendiğinde 393 lisansüstü tezin %90,08’inde bu ilkeye uyulduğu belirlenmiştir. İncelenen tezlerin %9,92’sinde çocukların fotoğrafların anonim hale getirilmediği veya ad-soyadı gibi bilgilerinin açıkça paylaşıldığı tespit edilmiştir. Ancak çoğunlukla bu ilkeye özen gösterildiği söylenebilir. Özel yaşam gizliliği ve mahremiyet ilkesine en çok dikkat edilen lisansüstü tezlerin katılımcılarının erken çocukluk dönemindeki (2-6) çocuklar olduğu görülmüştür.

Araştırmaya dâhil edilen tezlerin etik kurul izni alınmasına ilişkin yıllara göre sayısal verisi Tablo 9’da incelenmiştir.

Tablo 9. Etik Kurul İzni Kategorisi

<i>Etik Kurul İzni Alınma İlkesi Uygunluğu</i>	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	<i>Genel Toplam</i>	<i>Genel Toplam (%)</i>
Var	9	18	9	27	13	60	37	30	36	27	20	286	%72,76
Yok	17	16	5	13	6	24	8	9	7	1	1	107	%27,24
<i>Genel Toplam</i>	26	34	14	40	19	84	45	39	43	28	21	393	%100

Tablo 9’da yer alan etik kurul izni kategorisinde lisansüstü tezlerde etik kurul izninin alınıp alınmadığı ilişkin beyanlar incelenmiş ve tezlerin %72,76’sinde etik kurul izni alındığına ilişkin beyan bulunduğu, %27,24’ünde ise etik kurul iznine ilişkin bir beyana rastlanmadığı belirlenmiştir.

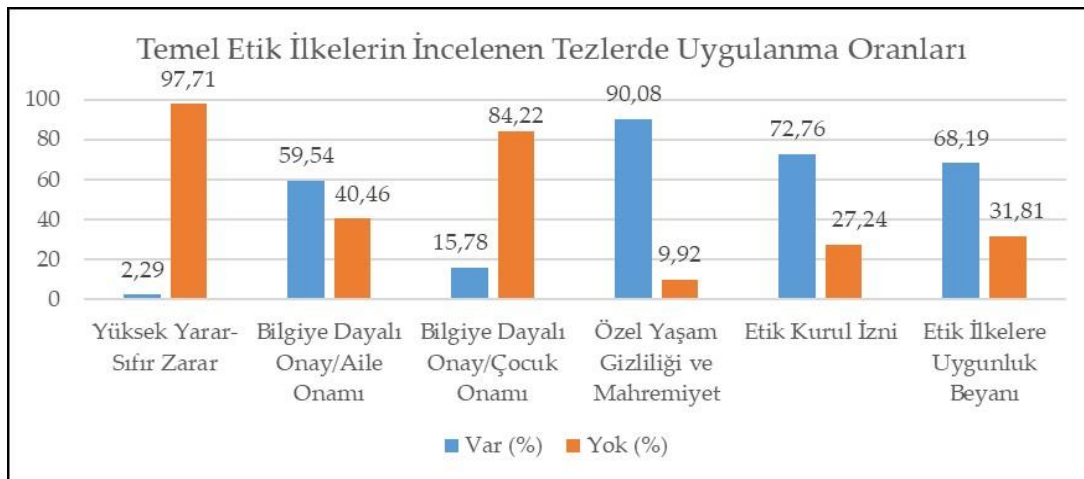
Araştırmaya dâhil edilen tezlerin etik ilkelere uygunluk beyanı verilmesi yıllara göre sayısal verisi Tablo 10’da incelenmiştir.

Tablo 10. Etik İlkelere Uygunluk Beyanı Kategorisi

<i>Etik İlkelere Uygunluk Beyanı</i>	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	<i>Genel Toplam</i>	<i>Genel Toplam (%)</i>
Var	14	24	9	31	13	61	31	18	32	20	15	268	%68,19
Yok	12	10	5	9	6	23	14	21	11	8	6	125	%31,81
<i>Genel Toplam</i>	26	34	14	40	19	84	45	39	43	28	21	393	%100

Tablo 10’da yer alan etik ilkelere uygunluk beyanı kategorisinde lisansüstü tezlerde etik ilkelere uygunluk beyanına yer verilip verilmediği incelenmiştir. 393 lisansüstü tezin %68,19’unda etik ilkelere uygunluk beyanına yer verildiği, tezlerin %31,8’inde ise bu beyana yer verilmediği belirlenmiştir.

İncelenen tezlerin temel etik ilkelerin genel tablo olarak yorumlanması Şekil 2’de verilmiştir. Yüksek yarar-sıfır zarar ilkesi %2,29 oranında, bilgiye dayalı onay/aile onamı %59,54, bilgiye dayalı onay/çocuk onamı %15,78 oranında yer almaktadır. Özel yaşam gizliliği ve mahremiyet %90,08, etik kurul izni %72,76 ve etik ilkelere uygunluk beyanı %68,19 oranında uygulanmıştır.

Şekil 2. Temel etik ilkelerin incelenen tezlerde uygulanma oranları

Tartışma

Bu araştırmada YÖK Tez veri tabanında “çocuk gelişimi” anahtar kelimesi kullanılarak 2014-2024 yılları arasında yapılan ve çocukların katılımcı olduğu lisansüstü tezler incelenmiştir. Genel ve gelişmiş arama seçenekleri kullanılarak tüm alanlarda yapılan arama sonucunda elde edilen 829 lisansüstü tez incelenmiş, çocukların katılımcı olması kriterine uyan 393 lisansüstü tez çalışma kapsamına alınmıştır.

“Çocuk gelişimi” anahtar kelimesinin yer aldığı tezlerin yarısından daha azında çocuklarla çalışıldığı görülmektedir. Elbette çocuklara ilişkin bilgi edinme sürecinde çocukların çevresindeki yetişkinlerden de edinilecek bilgiler alanyazında önemli görülmektedir. Ancak çocuklar hakkında bilgi edinirken birincil veri kaynağının çocuklar olduğu unutulmamalıdır. BM ÇHS (1989) ile beraber çocuk katılımının temel haklar arasında olduğu alanyazında vurgulanmaktadır. Ancak çocuklar hakkında yapılan lisansüstü tezlerin yarısından çoğunda çocuklardan veri toplanmamış olması günümüzde hâlâ çocukluğa bakış açısının ve çocukluk anlayışının çocuk merkezli bir konumda olmadığını düşündürmektedir (Bertram vd., 2024; Correia vd., 2019; Ebrahim, 2008; Graham vd., 2013; Grover, 2004; Harcourt ve Conroy, 2005). Dolayısıyla bu bulgu, çocuklara ilişkin bakış açısını yansıtmak açısından da önemli görülmektedir ve çocukların kendileri hakkında bilgi verme yetkinliğinde görülmediğini işaret ettiği düşünülmektedir.

Araştırmaya dâhil edilen lisansüstü tezlerden 393 tezin yayın türü olarak doktora, yüksek lisans, tıpta uzmanlık, sanatta yeterlilik ve diş hekimliği uzmanlığı alanında yapıldığı görülmüştür. Bulgular, farklı anabilim dalları ve enstitüler bünyesinde çocukların katılımcı olduğunu ve araştırma konusu olarak ele alındığını göstermektedir. Bu durum, çocukların yalnızca çocuk gelişimi disiplininin değil, bilimin çeşitli alanlarının ilgi odağı haline geldiğini açıkça ortaya koymaktadır. Dolayısıyla çocuklarla çalışma etiği konusunun sadece çocuk gelişiminin değil, çocuklarla doğrudan veya dolaylı olarak çalışan disiplinlerin ortak sorumluluğu olduğunu söylenebilir (Bertram vd., 2024; Graham vd., 2013; Tazegün ve Çelebioğlu, 2016).

BM ÇHS (1989) ve ilgili alanyazın çerçevesinde, çocukların katılımcı olduğu araştırmalarda temel etik ilkelerin başında çocuğun “yüksek yarar-sıfır zarar” ilkesinin korunması gelmektedir (Alderson ve Morrow, 2011; Bertram vd., 2024; Dünya Tabipler Birliği, 1964; Graham vd., 2013). İncelenen lisansüstü tezlerde bu ilkeye ne düzeyde dikkat edildiğinin anlaşılması, araştırmanın yöntem ve etik bölümlerinde bu hususa araştırma sürecine açıkça değinilmesiyle mümkün olmaktadır. Araştırma sürecinin planlanması aşamasında, özellikle potansiyel risk faktörlerinin ve beklenen faydaların araştırmacı tarafından detaylı bir şekilde değerlendirilmesi ve tartışılması gerekmektedir (Graham vd., 2013). Ancak incelenen 393 lisansüstü tezden yalnızca 9’unda yüksek yarar-sıfır zarar ilkesine ilişkin bir beyana rastlanmıştır. Temel bir etik ilke olmasına rağmen tezlerde bu ilkeye

uyulduğunun ve araştırma sürecinde hangi etik prensiplerin esas alındığının belirtilmemesi dikkat çekicidir. Etik sürecin içselleştirilmesi, araştırmacının çalışmasını etik bir perspektifle yorumlamasını, potansiyel zarar ve faydaları eleştirel bir şekilde değerlendirmesini ve bu değerlendirmeyi şeffaf bir şekilde paylaşmasını gerektirir. Bu durum, çocukla araştırma yapan uzmanların etik bilincin gelişiminin henüz istenilen düzeye ulaşmadığının bir göstergesi olarak yorumlanabilir (Bertram vd., 2024).

Araştırmanın bir diğer önemli bulgusu, çocuklarla yürütülen lisansüstü tezlerde aile onamı ve çocuk onamı alınma oranlarına ilişkindir. BM ÇHS (1989) ve ilgili etik kılavuzlar, çocukların katıldığı araştırmalarda bilgilendirilmiş onamın hem ebeveynlerden hem de çocuğun kendisinden alınmasını temel bir gereklilik olarak vurgulamaktadır. Aile onamının alınması konusunda alanyazında genel bir fikir birliği bulunduğu söylenebilir (Bertram vd., 2024; Graham vd., 2013). Ebeveynlerden onam alınırken araştırmanın her aşamasıyla ilgili potansiyel risklerin, faydaların ve çocuğun rolünün kapsamlı bir şekilde açıklanmasını içeren bir bilgilendirme sürecinin gerekliliği de belirtilmektedir (Ruiz-Canela vd., 2013). Ancak incelenen tezlerin yalnızca %59,54'ünde aile onamının alındığına ilişkin beyan bulunduğu tespit edilmiştir. Ebeveynlerden onam alınmasına ilişkin yapılan araştırmalar da benzer sonuçlara işaret etmektedir. Örneğin Mayne ve Howitt (2014) tarafından yapılan bir meta analiz çalışmasında 2009-2012 yılları arasında erken çocukluk dönemindeki çocuklarla yapılan araştırmalar incelenmiş ve aile onamına ilişkin bir beyan bulunan araştırmaların %49 oranında olduğu belirlenmiştir.

Mevcut araştırmada incelenen lisansüstü tezlerde çocuk onamının alındığına ilişkin beyanın %15,78 gibi oldukça düşük bir seviyede kaldığı tespit edilmiştir. Alanyazında çocukların katılımcı olduğu araştırmalarda, özellikle de erken çocukluk dönemi çocuklarla yapılan araştırmalarda çocuk onam süreçlerinin oranlarının düşük düzeyde olduğunu raporlanmaktadır. Örneğin Ward vd. (2025) tarafından yapılan araştırmada 1983-2023 yılları arasında yayınlanmış makaleler incelenmiş ve çocuklardan onam alınan araştırmaların sadece %2,97 olduğu belirlenmiştir. Ancak onay bildirimini yapılan araştırmaların 2000 yılından itibaren yükseldiği raporlansa da sonuçların istenen düzeyde olmadığı ifade edilmiştir. Araştırmamızdaki bulgulara benzer şekilde Mayne ve Howitt (2014) tarafından yapılan araştırmada çocuk onamının %19 oranında alındığı belirlenmiştir.

Çocuklardan onam alınmasına ilişkin alanyazındaki makalelerin incelendiği bir araştırmada, çocukların onay verme yeteneğini belirlemek için kullanılan en yaygın kriterin yaş olduğu belirlenmiştir (Cayouette vd., 2022). Yaş kriterine yapılan bu vurgu sadece okul çağındaki çocuklardan onam alınabileceği fikrini akla getirmektedir. Ancak küçük yaşlardan itibaren çocukların, katılımı ilgili kendi seçimlerinde inisiyatif kullanmalarını açıkça yansıtan şekillerde rıza veya muhalefet gösterebildikleri bilinmektedir (Dockett ve Perry, 2011). Mevcut araştırmada çocuk onamının alındığını

beyan eden az sayıda araştırma bulunması, araştırmaya dâhil edilen tezlerde 0-18 yaş arasındaki çocukların katılımcı olduğu düşünüldüğünde doğrudan yaş kriteriyle ilişkili görülmemekte, çocukların katılım hakkının ve görüşlerinin yeterince önemselenmediğini düşündürmektedir. Aile onamının dâhi düşük oranda alınması, çocukların dâhil edildiği araştırmalarda onam süreçlerine gereken özenin gösterilmediği endişesini artırmaktadır.

BM ÇHS (1989) kabulünün üzerinden uzun yıllar geçmiş olmasına rağmen, çocukların katılım esasında onam alma prensibinin lisansüstü tezlerde yeterince yansımaması, etik bilgi ve bilincin henüz tam olarak yerleşmediğini düşündürmektedir. Yetişkin rızasının çocukların araştırmaya katılımının bir ön koşulu olmasının yanı sıra, çocukların kendi araştırma katılımları konusunda seçim yapabilecekleri ek bir süreç olarak onam süreçlerinin önemi alanyazında vurgulanmaktadır (Dockett ve Perry, 2011). Hatta bu katılımcı yöntemlerin, bilgi toplamaktan ziyade bilgi üretimini kolaylaştıracağı düşünülmektedir (Veale, 2005). Ancak çocukların katılım hakkının büyük ölçüde göz ardı edilmesi önemli bir etik sorundur. Nürnberg Etik Kod (Trials of War Criminals, 1951) kabulünden bu yana araştırmalarda temel bir etik zorunluluk olan onam alma prensibinin bu denli düşük oranda uygulanması, etik bilgi ve duyarlılığın arzu edilen seviyede olmadığını ortaya koymaktadır (Ebrahim, 2008; Gemici vd., 2014; Graham vd., 2013; Hart, 1997; Sargeant ve Harcourt, 2012; Skånfors, 2009; Somer-Ölmez, 2024). Çocuk katılımının belirli seviyenin üstüne çıkarılması için özellikle küçük çocuklarla yapılan araştırmalarda kullanılabilir çeşitli çocuk dostu onam alma teknik ve metodolojileri bulunmaktadır. Çok az sayıda lisansüstü tezde bu yöntemlerin kullanıldığı görülmektedir. Bu konuya ilişkin çocuk dostu onam almayla ilgili belirli adımlar izlenebilir. Örneğin araştırmacı-çocuk arasındaki güç dengesini azaltmak için araştırma öncesinde kısa oyunlar ve etkinliklerle güvenli, sakin bir ortam oluşturulabilir. Ardından onam bilgi metni sadeleştirilip ses, video ve animasyon gibi araçlarla daha anlaşılır hâle getirilebilir; son aşamada ise çocuklara yüz ifadeleri, el işaretleri veya sözel/sözel olmayan “evet-hayır” seçenekleri sunulurken onayları alınabilir (Somer-Ölmez, 2024).

Çocuklarla yürütülen araştırmalarda etik açıdan kritik bir diğer husus, özel yaşamın gizliliği ve mahremiyetin korunmasıdır. Katılımcıların kimlik bilgileri hem veri toplama hem de raporlama sürecinde gizli tutulmalı ve araştırmacılar dışında kimseyle paylaşılmamalıdır (Graham vd., 2013). Özellikle çocukların dâhil olduğu araştırmalarda bu ilkeye özen gösterilmesi gerektiği açıktır (Hill, 2005; Somer-Ölmez, 2024). Etik ilkelere uygun olarak araştırmacılar veri toplama, analiz ve yayınlama süreçlerinin tamamında çocukların kişisel bilgilerinin gizliliğini sağlamakla yükümlüdürler. Bu kapsamda, elde edilen bilgi ve verilerin güvenli bir şekilde muhafaza edilerek korunması, kişisel bilgilerin üçüncü şahıslarla izinsiz paylaşılması veya bu verilere erişim yetkisi verilmemesi gerekmektedir (Bertram vd., 2024; Graham vd., 2013). Alanyazında, çocukların fotoğraf ve kişisel bilgilerinin yayınlanması etik bir tartışma alanı oluşturmuştur. Bilgi ve fotoğrafların anonimleştirilmesi,

çocuğun katılım hakkının ihmal edilmesi ve sadece veri kaynağı olarak değerlendirilmesi eleştirilerine yol açabilir. Bu nedenle, potansiyel zararların araştırmacı tarafından değerlendirilip açıklanması ve bu konuda aile ve çocuktan onay alınması, etik ikileme çözüm olarak görülse de alanyazında çocukların fotoğraflarının paylaşılmaması gerektiğine dair bir anlayış da bulunmaktadır (Korkiamäki ve Kaukko, 2022; Somer-Ölmez, 2024). Araştırma bulguları, incelenen tezlerde %90,08 gibi yüksek bir oranda özel yaşamın gizliliği ve mahremiyet ilkesine uyulduğunu göstermektedir. Gizlilik ve mahremiyet ilkesine uyulmayan çalışmalarda çocukların ad ve soyadlarının açıkça belirtilmesi ve fotoğraflarının anonimleştirilmemesi dikkat çekicidir. Bu duruma ilişkin olarak, tezin herhangi bir bölümünde çocuğun kendi rızasıyla bu bilgilerin paylaşımına onay verdiği yönünde bir beyana rastlanmamıştır. Çocuklarla yapılan araştırmalarda özel yaşamın gizliliği ve mahremiyet ilkesi, diğer temel etik kurallara göre daha geç bir dönemde kabul görmüş olup, Nürnberg Etik Kodu (Trials of War Criminals, 1951) ve Helsinki Bildirgeleri (Dünya Tabipler Birliği, 1964) gibi erken dönem etik belgelerinde yer almamaktadır. BM ÇHS (1989) ise özel yaşamın gizliliğini 3. ve 16. maddeleri ile açıkça koruma altına almıştır. Bu ilkeye diğer etik prensiplere göre daha yüksek oranda uyulması, günümüzde etik kurul komisyonlarının bu konuda daha hassas davrandığını düşündürmektedir.

Çocuklarla yapılan araştırmalara başlamadan önce etik kurul onayı alınması, araştırmacıların uyması gereken temel bir prosedürdür. Türkiye'de YÖK (2016) tarafından yayımlanan karar ile etik kurul işleyişi düzenlenmiş ve bu onayın alınması yönetmelikle zorunlu hale getirilmiştir. Alanyazın incelemesi, etik kurulun araştırmacılara rehberlik etmesi ve farklı uzmanlardan görüş alınarak çalışmaların onaylanmasının önemine dair genel bir fikir birliği olduğunu göstermektedir (Somer-Ölmez, 2024). Etik araştırma ilkeleri ve etik komiteleri beyanları, etik araştırmayı teşvik etmede ve etik olmayan araştırmalara karşı koruyucu bir faktör olabilir. Ancak pratikte, etik kurullar genellikle etik onayı almak için uyulması gereken katı kurulların yazılı biçimde başvurulduğu mekanizmalar halinde kalabilir ve uygulamalara yansımaz (Abebe ve Bessell, 2014). Ancak mevcut araştırmanın bulguları, etik kurul iznine ilişkin beyanların bulunmadığı lisansüstü tezlerin varlığını ortaya koymaktadır. YÖK'ün 2016 düzenlemesi sonrasında etik kurul izni alınmama oranlarında bir düşüş gözlemlense bile etik kurul izni almayan veya alınsa bile bunu beyan etmediği için alınmamış olarak kabul edilen lisansüstü tezler olduğu görülmektedir. Etik kurul izni alınma oranı incelenen tezlere bakıldığında %72,76 oranında olduğu görülmektedir. Bu durumun iki olası nedeni olduğu düşünülmektedir. İlk olarak, araştırmacıları etik kurul onayını almış olsalar dahi bunu belirtmemiş olabileceklerini akla getirmektedir. İkinci bir olasılık ise etik kurulların zorunlu izin mekanizmasına rağmen, bazı araştırmaların bu süreçten geçirilmemiş olmasıdır. Etik kurul izni alınan lisansüstü tezler incelendiğinde ise çocuklarla yapılan araştırmalarda temel etik ilkelere uyum düzeyinin etik kurul onayının varlığına rağmen değişkenlik gösterdiği görülmektedir. Bu durum, etik kurul onayının tek

başına etik bir araştırma yürütüldüğünün garantisi olmadığını ve etik kurulların işleyişi ile etkinliği konusunda tartışmaların devam etmesinin gerekliliğini işaret etmektedir (Bushin, 2007; Skånfors, 2009).

Araştırmada ele alınması gereken bir diğer önemli nokta ise lisansüstü tezlerde etik ilkelere uygunluk beyanı veya bilimsel etik sayfasının bulunma durumudur. İncelenen tezlerde etik ilkelere uygunluk beyanının %68,19 oranında yer aldığı tespit edilmiştir. Bazı çalışmalarda bu beyanın tezin giriş bölümünde üniversite kuralları gereğince yer aldığı düşünülmektedir. Çünkü etik ilkelere uyulmadığı tespit edilen tezlerde de bu tür beyanlara rastlanmaktadır. Etik uygunluk beyanı, araştırmacının yalnızca atıf ve intihal konularını değil, aynı zamanda araştırmanın etik süreçlerine dair derinlemesine bir içsel değerlendirme ve düşünsel analizini içeren detaylı bir açıklamayı sunmasını gerektiği düşünülmektedir.

Sonuç ve Öneriler

Bu araştırma, YÖK Ulusal Tez Merkezi veri tabanında “çocuk gelişimi” anahtar kelimesiyle 2014-2024 yılları arasında yayınlanan tezlerin etik açıdan incelenmesi sonucunda elde edilen bulgulara dayanmaktadır. Çalışma kapsamında, belirlenen kriterlere uygun olarak çalışma grubunun çocuklar olduğu 393 tez araştırmaya dâhil edilmiştir. Çocuklarla yapılan araştırmaların ülkemizde hâlâ sınırlı olduğu ve yetişkin merkezli veri toplama yaklaşımlarının yaygın olduğu tespit edilmiştir. Araştırmaya dâhil edilen ve 2014-2024 yılları arasında yayınlanan lisansüstü tezlerden en fazla yayının 2019 yılında gerçekleştirildiği ve en fazla lisansüstü tezin Sosyal Bilimler Enstitüsünde (n=119) yürütüldüğü görülmüştür.

Etik ilkelerin inceleniş biçimi açısından “yüksek yarar-sıfır zarar” ilkesine ilişkin beyana yalnızca %2,29 oranında yer verilmiştir. Bu temel ilkenin tezlerde dile getirilmediği ve süreç hakkında bilgi sunulmayarak ihmal edildiği görülmüştür. Aile onamı ilkesi %59,54, çocuk onamı ilkesi ise %15,78 oranında uygulanmıştır. Çocuk onamı alımındaki düşüklük, çocukların katılım ve rızasının alınmadığının göstergesi olarak yorumlanmaktadır. Özel yaşamın gizliliği ve mahremiyet ilkesi %90,08 oranında korunmuş, ancak bazı tezlerde fotoğraf ve kişisel bilgilerin anonimleştirilmediği saptanmıştır. Etik kurul izni beyanı %72,76, etik ilkelere uygunluk bildirimine ise %68,19 oranında yer almıştır.

Bulgular ışığında temel etik prensiplerin, onam süreçlerinin lisansüstü tezlerde eksik beyan edildiğini ya da uygulandığını ortaya konmuştur. Gizlilik koruma uygulamalarının diğer etik boyutlara kıyasla daha yüksek oranda dikkate alındığı, ancak etik kurul onayı ve etik ilkelere uygunluk beyanı gibi kurumsal gerekliliklere de tam anlamıyla yer verilmediği belirlenmiştir. Sonuç olarak çocuklarla yapılacak olan araştırmalarda etik süreçlerin daha fazla dikkat edilmesi gerektiği görülmektedir.

Çocuklarla yapılan araştırmalarda etik süreçlerin geliştirilmesi ve korunması adına öneriler aşağıda sıralanmıştır:

1. Lisansüstü programlarda etik araştırmalar ve çocuklarla çalışırken dikkat edilmesi gereken etik ilkelere ilişkin zorunlu derslerin bulunması,
2. Çocukların katılımcı olarak yer alacağı çalışmalarda etik ilkelere ilişkin uygulama rehberlerinin kullanımının yaygınlaşması için eğitimler planlanması ve enstitüler bünyesinde bu eğitimlere katılımın zorunlu tutulması,
3. Çocukların katılımcı olacağı araştırmalarda öncelikle ailelere, ailelerin yanı sıra okul yöneticileri ve öğretmenlere etik süreçlere ilişkin bilgilendirici ve farkındalık oluşturacak eğitimler-ulusal kampanyalar planlanması ve yürütülmesi,
4. Çocukların katılımcı olarak yer alacağı araştırmaların etik boyutları, araştırma planlama aşamasında titizlikle ele alınması amacıyla etik kurul başvurularında çocuk odaklı değerlendirme kriterlerinin konulması, alanda deneyimli uzmanların rehberliğinde, potansiyel riskler öngörülebilmesi ve çözüm stratejileri geliştirilmesi,
5. Çocukların katılımcı olarak yer alacağı araştırmaların başvurulduğu etik kurullarda çocukla çalışma konusunda uzman olan en az bir akademisyenin bulunmasının zorunlu hale getirilmesi,
6. Lisansüstü tezlerde etik süreçlere dair şeffaflığın ve hesap verebilirliğin sağlanması amacıyla etik başlığının bulunmasının zorunlu hale getirilmesi ve böylece etik ilkelerin uygulanmasına yönelik açık ve kapsamlı bir çerçeve sunulmasına katkıda bulunulması,
7. Üniversite yönetmeliklerinde ve tez yazım kılavuzlarında, çocukların katılımcı olduğu araştırmalarda "yüksek yarar-sıfır zarar" ilkesi, bilgilendirilmiş onay süreçleri ve etik kurul onayının zorunluluğuna ilişkin bilgilendirmelerin artırılması önerilmektedir.

Kaynaklar

- Abebe, T. & Bessell, S. (2014). Advancing ethical research with children: Critical reflections on ethical guidelines. *Children's Geographies*, 12(1), 126–133. <https://doi.org/10.1080/14733285.2013.856077>
- Alderson, P. & Morrow, V. (2011). *The ethics of research with children and young people: A practical handbook*. Sage. <https://doi.org/10.4135/9781446268377>
- Arslankoç, S. (2021). *Çocuk ve gençlik temalı sosyal hizmet akademik yayımlarının etik değerlendirilmesi: Meta analiz*. (Yüksek Lisans Tezi). <http://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Bertram, T., Pascal, C., Lyndon, H., Formosinho, J., Gaywood, D., Gray, C., ..., & Whalley, M. (2024). Eecera ethical code for early childhood researchers. *European Early Childhood Education Research Journal*, 33(1), 4–18. <https://doi.org/10.1080/1350293X.2024.2445361>

- BMÇHS. (1989). *Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi*. <https://www.unicef.org> sayfasından erişilmiştir.
- BMÇHK. (2009). *BM Çocuk Hakları Komitesi 12 no'lu genel yorum: Çocuğun katılım hakkı*. Cenevre: Elli Birinci Oturum. <https://insanhaklariizleme.org> sayfasından erişilmiştir.
- Bushin, N. (2007). Interviewing with children in their homes: Putting ethical principles into practice and developing flexible techniques. *Children's Geographies*, 5(3), 235–251. <https://doi.org/10.1080/14733280701445796>
- Cayouette, F., O'Hearn, K., Gertsman, S., & Menon, K. (2022). Operationalization of assent for research participation in pre-adolescent children: A scoping review. *BMC Medical Ethics*, 23(1), 106. <https://doi.org/10.1186/s12910-022-00844-2>
- Christensen, P. & Prout, A. (2002). Working with ethical symmetry in social research with children. *Childhood*, 9(4), 477-497. <https://doi.org/10.1177/0907568202009004007>
- Correia, N., Camilo, C., Aguiar, C., & Amaro, F. (2019). Children's right to participate in early childhood education settings: A systematic review. *Children and Youth Services Review*, 100, 76-88. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2019.02.031>
- Creswell, J. W. (2013). *Nitel araştırma yöntemleri beş yaklaşıma göre nitel araştırma ve araştırma deseni* (M. Bütün & S. B. Demir, Çev.). Siyasal.
- Çakmak, Z. (2018). Çocukların katılımıyla yürütülen araştırmalarda etik. *Türk Psikoloji Yazıları*, 21(41), 30-37. <https://psikolog.org.tr/> sayfasından erişilmiştir.
- Dockett, S. & Perry, B. (2011). Researching with young children: Seeking assent. *Child Indicators Research*, 4(2), 231–247. <https://doi.org/10.1007/s12187-010-9084-0>
- Dünya Tabipleri Birliği. (1964). *Declaration of helsinki*. <https://wma.net> sayfasından erişilmiştir.
- Dünya Tabipleri Birliği. (2024). *Helsinki bildirgesi*. <https://wma.net> sayfasından erişilmiştir.
- Ebrahim, H. B. (2008). Situated ethics: Possibilities for young children as research participants in the South African context. *Early Child Development and Care*, 180(3), 289–298. <https://doi.org/10.1080/03004430701822958>
- Gemici, H. B., Göksoy, Ö. E., Doğan, A., Doğan, M., & Arıca, V. (2014). Çocuklarda aydınlatılmış onamda güncel yaklaşımlar. *Journal of Clinical and Experimental Investigations*, 5(3), 496-503. <https://doi.org/10.5799/ahinjs.01.2014.03.0447>
- Graham, A., Powell, M., Taylor, N., Anderson, D., & Fitzgerald, R. (2013). *Ethical research involving children*. UNICEF Office of Research - Innocenti.

- Greene, S. & Hill, M. (2005). Researching children's experience: Methods and methodological issues. S. Greene & D. Hogan (Ed.), *Researching children's experience approaches and methods* içinde (s. 1-21). Sage.
- Grover, S. (2004). Why won't they listen to us? On giving power and voice to children participating in social research. *Childhood*, 11(1), 81-93. <https://doi.org/10.1177/0907568204040186>
- Harcourt, D. & Conroy, H. (2005). Informed assent: ethics and processes when researching with young children. *Early Child Development and Care*, 175(6), 567-577. <https://doi.org/10.1080/03004430500131353>
- Hart, R. A. (1997). *Çocukların katılımı kuram ve uygulamada toplum gelişimi ve çevre korumasında genç yurttaşları içermek* (T. Ş. Kılınç, Çev.). Nobel.
- Hill, M. (2005). Ethical considerations in researching children's experiences. S. Greene & D. Hogan (Ed.), *Researching children's experience approaches and methods* içinde (s. 61-86). Sage.
- Kellett, M. (2005). *Children as active researchers: A new research paradigm for the 21st century?* NCRM Methods Review Papers, NCRM/003. ESRC National Centre for Research Methods, The Open University. <https://oro.open.ac.uk/> sayfasından erişilmiştir.
- Kennan, D. & Dolan, P. (2017). Justifying children and young people's involvement in social research: Assessing harm and benefit. *Irish Journal of Sociology*, 25(3), 297-314. <https://doi.org/10.1177/0791603517711860>
- Koçak, D. & Çalık, T. (2024). Çocuk katılımlı araştırma olgusuna yönelik kavramsal bir çözümleme. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 22(3), 2409-2434. <https://doi.org/10.37217/tebd.1545222>
- Korkiamäki, R. & Kaukko, M. (2022). Faceless, voiceless child – ethics of visual anonymity in research with children and young people. *Childhood*, 30(1), 55-70. <https://doi.org/10.1177/09075682221126586>
- Kunt-Bayramoğlu, M. (2024). Araştırma süreçlerinde değişen çocukluğa bakış. N. Avcı & A. Akar-Gençer (Ed.), *Çocuklarla katılımcı araştırma* içinde (s. 33-54). Nobel Akademi.
- Maçkalı, Z. (2014). Ruhsal bozukluklarda bilgilendirilmiş onam ve onam verme kapasitesi. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 6(3), 227-242. <https://doi.org/10.5455/cap.20131103093205>
- Mayne, F. & Howitt, C. (2014). Reporting of ethics in early childhood journals: A meta-analysis of 10 journals from 2009 to 2012. *Australasian Journal of Early Childhood*, 39(2), 71-79. <https://doi.org/10.1177/183693911403900210>
- Neuman, W. L. (2014). *Toplumsal araştırma yöntemleri nitel ve nicel yaklaşımlar* (S. Özge, Çev.). Yayın.
- Pekince, P. (2024). Türkiye'de gerçekleştirilen katılımcı çocuk araştırmaları ve deneyimler. N. Avcı & A. Akar-Gençer (Ed.), *Çocuklarla katılımcı araştırma* içinde (s. 215-241). Nobel.

- Ruiz-Canela, M., Burgo, C. L. D., Carlos, S., Calatrava, M., Beltramo, C., Osorio, A., & de Irala, J. (2013). Observational research with adolescents: A framework for the management of the parental permission. *BMC Medical Ethics*, 14(1), 1–9. <https://doi.org/10.1186/1472-6939-14-2>
- Sağlık Bakanlığı. (2019). Geleneksel ve Tamamlayıcı Tıp Uygulamalarının Klinik Araştırmaları Hakkında Yönetmelik (Sayı: 30709). *T.C. Resmî Gazete*, 9 Mart 2019.
- Sargeant, J. & Harcourt, D. (2012). *Çocuklarla yapılan araştırmalarda etik* (S. Rakap, Çev.). Nobel.
- Scott, J. (2008). Children as respondents the challenge for quantitative methods. P. Christensen. & A. James (Ed.), *Research with children perspectives and practices* içinde (s. 87-108). Routledge.
- Skånfors, L. (2009). Ethics in child research: Children's agency and researchers' 'ethical radar'. *Childhoods Today*, 3(1), 1-22. <https://www.diva-portal.org/> sayfasından erişilmiştir.
- Smith, A. B. (2011). Respecting children's rights and agency: theoretical insights into ethical research procedures. D. Harcourt, T. Waller, & B. Perry (Ed.), *Researching young children's perspectives* içinde (s. 11-26). Routledge.
- Somer-Ölmez, B. (2024). Çocuklarla araştırma etiği. N. Avcı & A. Akar-Gençer (Ed.), *Çocuklarla katılımcı araştırma* içinde (s. 177-214). Nobel.
- Tazegün, A. & Çelebioğlu, A. (2016). Çocuk hemşirelerinin etik duyarlılık düzeyleri ve etkileyen faktörler. *İzmir Dr. Behçet Uz Çocuk Hastanesi Dergisi*, 6(2), 97-102. <http://doi.org/10.5222/buchd.2016.097>
- Trials of War. (1951). Trials of War Criminals Before the Nuernberg Military Tribunals Under Control Council Law No.10. United States Government Printing Office. <https://www.loc.gov/> sayfasından erişilmiştir.
- Ward, S. N., Mead Jasperse, S. C., Nguyen, V., Attia, S., Virues-Ortega, J., & Kelly, M. P. (2025). A systematic review of reported assent methodology in early childhood research. *Early Education and Development*, 36(8), 1996–2015. <https://doi.org/10.1080/10409289.2025.2521896>
- Woodhead, M. & Faulkner, D. (2008). Subjects, objects or participants? Dilemmas of psychological research with children. P. Christensen & A. James (Ed.), *Research with children perspectives and practices* içinde (s. 10-40). Routledge.
- Veale, A. (2005). Creative methodologies in participatory research with children. S. Greene & D. Hogan (Ed.), *Researching children's experience approaches and methods* içinde (s. 253-272). Sage.
- YÖK. (2016). Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi. <https://www.yok.gov.tr/Sayfalar/Kurumsal/mevzuat/bilimsel-arastirma-ve-etik-yonetmeligi.aspx> sayfasından erişilmiştir.

Extended Summary

Efforts to understand developmental processes have increasingly led to children's inclusion in research across various disciplines. Studies involving children in evaluation or implementation are termed "research with children" (Graham et al., 2013). Such active participation addresses issues directly affecting their lives, enhancing the validity of findings (Greene and Hill, 2005; Scott, 2008). Recognizing this importance has highlighted ethical principles, resulting in international guidelines (Smith, 2011). Notably, the UN Convention on the Rights of the Child (1989) serves as the foundation for these ethical codes.

The ERIC guidelines (2013) provide a comprehensive framework to promote research respecting children's dignity and rights. Similarly, the EECERA Code of Ethics (2014) serves as a key contemporary standard (Bertram et al., 2024). Both emphasize core principles including "high benefit-zero harm," "informed consent," "privacy," and "child participation" (Bertram et al., 2024; Graham et al., 2013). Despite these frameworks, poor practices compromising children's safety and rights persist (Arslankoç, 2021; Çakmak, 2018). However, detailed national studies examining ethical compliance in research with children remain limited.

In order to determine the extent to which theses involving children adhere to ethical principles in the national literature and to raise awareness on the subject, this study aimed to examine, from an ethical perspective, postgraduate theses that involved children as participants and used the keyword "child development" between 2014 and 2024 in the Council of Higher Education (YÖK [CoHE]) National Thesis Center database. The study employed a qualitative case study design and used document analysis to collect the data, which were then analyzed through content analysis. The population consisted of theses in the CoHE National Thesis Center database containing the keyword "child development." The sample comprised postgraduate theses conducted between 2014 and 2024 that used the keyword "child development" in the subject criteria, were accessible online, and involved children as the study group. The keyword "child development" was searched in both general and advanced search options with all fields selected, and the timeframe was limited to 2014–2024. As a result, a total of 829 postgraduate theses were identified, of which 393 had children as participants. Exclusion criteria included theses involving adult participants, those published as document analyses, implementation or design-based studies, inaccessible theses, and those involving animals as participants. Of the 393 theses included, 41 involved children in the infancy period (0–2 years), 152 in early childhood (2–6 years), 46 in middle and late childhood (6–11 years), and 33 in adolescence (12–18 years). Some theses included participants from more than one developmental period.

The data obtained through content analysis were classified based on predetermined categories to enable an in-depth examination of concepts and relationships. The ethical processes in the included

theses were examined under categories derived from the ethical principles outlined in the ERIC and EECERA documents, namely: “high benefit–zero harm,” “privacy and confidentiality,” “parental consent,” and “child consent.” Additionally, the presence of ethics committee approval and declarations of compliance with ethical principles were examined. During this process, the main text, explicit statements, and appendices of the theses were analyzed in detail.

For the high benefit–zero harm principle, explicit statements in the thesis content were taken as the basis for evaluation. If the thesis explicitly stated adherence to this principle, it was considered to be present. Information on whether parental and child consent was obtained, ethics committee approval was granted, and declarations of ethical compliance were included or not was also assessed based on the authors’ statements. For privacy and confidentiality, the analysis examined whether children’s identifying information was disclosed or their photographs were not anonymized. At the planning stage, ethics committee approval for this study was obtained. Following approval, researcher triangulation was employed during data analysis to evaluate the consistency of findings obtained from different perspectives, thereby increasing the reliability of the results (Creswell, 2013).

The findings revealed that research involving children remained limited in Türkiye and that adult-centered data collection approaches were still prevalent. Among the theses examined and published between 2014 and 2024, the highest number of publications occurred in 2019, and the largest proportion of theses was conducted within Social Sciences Institutes (n=119). The results highlighted that ethical considerations in research with children were a shared responsibility not only within the field of child development but also across all disciplines working directly or indirectly with children.

Of the 393 postgraduate theses examined, only 2.29% explicitly referred to the high benefit–zero harm principle. This indicated that the principle was generally overlooked and the process insufficiently documented. Among theses mentioning this principle, the majority of participants were in early childhood (2–6 years). Parental consent was reported in 59.54% of the theses, most frequently in studies involving early childhood participants. Child consent was reported in only 15.78% of theses, with the highest frequency in studies involving middle and late childhood (6–11 years) and adolescence (12–18 years). The low rate of obtaining child consent suggests that children’s participation and assent were often not sought. Privacy and confidentiality were upheld in 90.08% of theses, though in some cases photographs and personal information were not anonymized. The highest adherence to privacy and confidentiality was observed in studies with early childhood participants. Ethics committee approval was reported in 72.76% of theses, and declarations of compliance with ethical principles were included in 68.19%.

Overall, the findings demonstrated that key ethical principles and consent procedures were either underreported or insufficiently implemented in postgraduate theses involving children. While

privacy protections were more consistently applied compared to other ethical dimensions, institutional requirements such as ethics committee approval and declarations of compliance were not yet universally met.

In order to improve and safeguard ethical processes in research involving children, the following recommendations are presented:

1. Mandatory courses addressing research ethics and the specific ethical principles to be observed when working with children should be integrated into graduate programs.
2. Trainings should be planned to disseminate the use of practical guidelines regarding ethical principles in studies involving child participants, and participation in these trainings should be made mandatory within graduate schools.
3. Informative and awareness-raising trainings and national campaigns regarding ethical processes should be planned and executed, primarily targeting families, as well as school administrators and teachers, for research involving child participants.
4. Child-focused evaluation criteria should be established for ethics committee applications to ensure that the ethical dimensions of research involving children are rigorously addressed during the planning phase. Furthermore, potential risks should be foreseen, and solution strategies developed under the guidance of experts experienced in the field.
5. It should be made mandatory to include at least one academic specializing in working with children on ethics committees where applications for research involving child participants are reviewed.
6. To ensure transparency and accountability regarding ethical processes in graduate theses, the inclusion of a specific "Ethics" section should be made mandatory, thereby contributing to the provision of a clear and comprehensive framework for the implementation of ethical principles.
7. Information regarding the "best interest-zero harm" principle, informed consent processes, and the necessity of ethics committee approval in research involving children should be increased within university regulations and thesis writing guidelines.

Araştırmacıların Katkı Oranı Beyanı

Bu araştırmaya birinci yazar %60, ikinci yazar %40 oranda katkı sağlamıştır.

Destek ve Teşekkür Beyanı

Bu araştırmada herhangi bir kurum, kuruluş ya da kişiden destek alınmamıştır.

Çatışma Beyanı

Araştırmacıların araştırma kapsamında kişi ya da kurumlarla kişisel veya finansal bir çıkar atışması yoktur.

Etik Kurul Beyanı

Bu araştırma, Kırklareli Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Etik Kurulunun 14.10.2024 tarih ve 7 sayılı onayı ile yürütülmüştür.